

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Article Type
Research Article

Received / Makale Geliş
03.05.2020

Published / Yayımlanma
18.06.2020

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1904>

Dr. Yaşar YEŞİLYURT
Samsun Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümü / TÜRKİYE

Citation: Yeşilyurt, Y. (2020). Kürt Sorunu Türkiye ulus devletinin sınırlarını zorluyor. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(54), 1547-1554.

KÜRT SORUNU TÜRKİYE ULUS DEVLETİN SINIRLARINI ZORLUYOR

ÖZET

XX. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren İslam Dünyası'nda özellikle de Orta Doğu'da ulus devletlerin kurulmasıyla birlikte dini toplumsal bir tasavvur ve aidiyet duygusu olan ümmet yerine, ulusal bölgesel kimlikler ikame edilerek bu kimlikler ulus devlet aracılığıyla pekiştirilmiştir. Otoriter ve kişiselleşmiş iktidarlara sahip Orta Doğu'daki ulus devletler küreselleşmeyle birlikte yaygın egemenlik anlayışının karşısında bir tehdit olarak görülmesi doğrultusunda etnik ve mezhebi uyanışların canlandırılmasıyla çözülmeye zorlanmaktadır. Eski dünya düzeni ulus devletler üzerinden imparatorlukları parçalayarak imparatorlukların sonunu hazırlarken yenisünya düzeni aynı şekilde yine ulus devletlerin parçalanması için yeni ulus devletçiklerin üretilmesi noktasında politikalara sahne olmaktadır. Türkiye'de de Kürt sorunuyla ilgili yaşanan gelişmeler ulus devletlerin yaşadığı sorunların açık bir şekilde görülmesini sağlamıştır. Türkiye'de ulus devletinin kurulduğu günden son yıllara kadar belirli karakteristik özelliklere sahip ulus devlet formu da sürekli gerilim ve çatışma üreten yapısıyla çoğulculuğa imkân vermemektedir. Dolayısıyla Kürt sorununun hem Türkiye'de hem de Orta Doğu coğrafyasında ilgili ülkelerde çözülebilmesi ulus devlet formunun yeni koşullara uyum sağlamasıyla yani revizyonuyla mümkündür. Bu minvalde bu yazının temel argümanı Orta Doğu'daki ulus devletlerde ciddi sorunların yaşandığı ve bu sorunların en önemlilerinden birisinin de Kürt sorunu olduğu ve bu sorunun mevcut ulus devletlerin otoriter bakış açılarıyla güvenlik endeksli yaklaşımlarla çözülemeyeceği ve bunların kısa vadede ortadan kalkmayacağıdır. Çalışmada literatür taramasına dayalı nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ulus Devlet, Orta Doğu, Kürt Sorunu, Türkiye

KURDISH ISSUE TURKISH NATION STATE BORDER THEIR FORCES

ABSTRACT

XX. With the establishment of nation-states in the Islamic World, especially in the Middle East, since the first quarter of the century, national regional identities were replaced by the nation-state by replacing the ummah, which was a religious social imagination and sense of belonging. Nation-states in the Middle East, which have authoritarian and personalized powers, are forced to be resolved by revitalizing ethnic and sectarian awakening in line with globalization as a threat to the widespread understanding of sovereignty. While the old world order is preparing the end of the empires by breaking the empires over the nation-states, the new world order likewise witnesses the policies for the production of new nation-states in order to break up the nation-states. developments concerning the Kurdish problem in Turkey has clearly made it clear that the problems experienced by the nation-state. Turkey in the nation last year until the day of the establishment of the state of the nation-state form with specific characteristics in the structure does not allow pluralism produces constant tension and conflict. Thus, both the Kurdish problem in Turkey, as well as the nation-state of the country, can be resolved in the appropriate form in the Middle East region with a possible revision so as to adapt to the new conditions. In this regard, the main argument of this article is that there are serious problems in the nation-states in the Middle East and one of the most important of these problems is the Kurdish problem, and this problem cannot be solved with security-indexed approaches from the authoritative perspectives of the existing nation-states and they will not disappear in the short term. Qualitative research method based on the literature review was used in the study.

Keywords: Nation-States, Middle East, Kurdish Problem, Turkey

1. GİRİŞ

Son yıllarda yaşanan gelişmeler devlet ve toplum yapılarının seyri, bölge bazında hatta ülke bazında farklılaşmaktadır. Bir yandan ulus devlet yapılarında oluşan çatlaklar, ulus devletinin geleceği konusunda endişeler üretirken diğer yandan etnik ve dinsel milliyetçiliklerin yükselen bir değer olarak kabul

görmesi, siyasallaşmaları kışkırtan bir ortamı tesis etmektedir (Köker, 2000: 11). Ulus devletlerin küreselleşmenin de etkisiyle çözülme tehlikesiyle karşı karşıya kalması ve mikro milliyetçiliklerin yükselmesi ulus devletlerin gelecekte nasıl bir değişim geçireceği konusunda bize bazı ipuçları vermektedir. Orta Doğu'da ulus devlet yapıları hem içerden etkiler nedeniyle hem de dışardan büyük ulus devletler ve uluslararası güçler tarafında yeniden şekillenmektedir. Türkiye ulus devlet yapısının da bu değişime, baskılara, zorlamalara, etnik ve dinsel temelli siyasi yapılanmaların kimlik taleplerine, nasıl cevap vereceği önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kürt sorunu da bu olgulardan biridir.

2. TÜRKİYE ULUS DEVLETİ VE KÜRT SORUNU

Türkiye ulus devletinin en önemli çatışma alanlarından biri olarak öncelikli sırada yer alan olgu Kürt sorunudur. Kürt sorunu bugün geldiğimiz noktada Türkiye ulus devlet yapısının sınırlarını zorlamaktadır. Geçmişten bu yana Kürt sorunu, uzun yıllar devlet elitleri tarafından ya bölücülük ya terör ya da bir azgelişmişlik sorunu olarak ele alınmıştır. Kürt sorununun görmezden gelinmesi, güvenlik eksenli politikalara endekslenmesi, ulus devletin üniter yapısını tehdit eden ve bölünme korkusuna dayalı reflekslerle sorunun demokratik yollarla çözülmesini azaltmak yerine daha da büyümesini ve yaygınlaşmasını beraberinde getirmiş, buna bağlı olarak da Kürt milliyetçiliği bu süreçte yükselişe geçmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan beri Türkiye'nin bir Kürt meselesi hep var olagelmiştir. Önceleri, ağırlıklı olarak bütünleşme ve geri kalmışlık kaygılarıyla ele alınan bu sorun, 1980'lerden itibaren, Kürdistan İşçi Partisi (PKK)'nın ortaya çıkmasıyla bir güvenlik sorunu olarak ele alınmaya başlanmıştır. Fiilen Kürt sorunu ve PKK sorunu özdeşleştirilmiş ve Kürt sorununun çözümü PKK'yı etkisiz hâle getirmeye endekslenmiştir. Böylece, Kürt sorunu terörle mücadeleye indirgenmiştir.

Kürt meselesi, Cumhuriyet'in tarihiyle eş bir geçmişe sahiptir ve bugün PKK'nın faaliyetlerinden büyük oranda etkilense bile teröre indirgenemeyecek kadar çok farklı boyutlar taşıyan bir sorundur. Kürt sorunu, imparatorluk sonrası dönemde çoğulcu bir toplum yapısı üzerine ulus devlet anlayışı dayatılarak kurulan 'Cumhuriyet'in temel paradigmalarıyla çatışarak bugünlere gelmiştir. Bu paradigma tek bir ulusa dayalı homojenleştirici özelliğiyle farklılıkları görmezden gelen hatta yok sayan politikalarla bugüne kadar gelmiş ve bugün farklı aktörlerin, uluslararası hesaplaşmaların odağında hak aramanın da ötesinde çağrışımları olan komplike bir soruna evrilmiştir. Türkiye ulus devleti üniter yapısıyla ve geçmişin bakiyesi olan politikalarla bu sorunun nasıl üstesinden geleceği, Türkiye ulus devletinin üniter yapısını parçalayarak mı yoksa dönüştürerek mi aşılacağı bugünün en önemli tartışma alanlarından biridir. Günümüzde devletin üniter yapısı, yani ulus devlet yapısı içinde sorunu inkâr ve imha ile çözmek isteyen kesim ile Kürt öznesini telaffuz etmeden, alt kimliklerin bireysel düzeyde kendilerini ifade edebilecekleri anlayışı savunan kesimin mücadelesine tanık olmaktadır. Bunların dışında üçüncü bir yol olarak Kürt realitesinin tanınması Kürtlerin de bir ulus olduğunu söyleyerek Kürtlerin kendi ulus devletlerini inşa etmesini mi yoksa ulus devlet çatısı altında bir federasyon şekli teşekkül ettirmek mi veya ulus devlet içerisinde kalınarak demokratik tüm taleplerin gerçekleştirileceği bir yapıyı tesis ederek mi aşılacağı bu tartışmaların merkezinde yer alan olgular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Faruk Alpkaya (2012: 99)'ya göre Kürt Sorunu, en basit ifadesiyle modern devletlerin oluşturduğu bir devletlerarası sistemde nüfusu otuz milyon civarında tahmin edilen bir halkın devletinin olmaması sorunudur. Gerçekten Kürt sorununu salt bir ulus devlet inşa etme sürecine indirgemek Kürtlerin mevcut ulus devlet yapısı içinde demokratik hak ve taleplerini bu paradigma üzerinden sınırlamak anlamına gelecektir. Çünkü mevcut ulus devlet yapımız içinde bile her türlü hak ve talepler Türkiye ulus devletini parçalayacak bir korkuyla karşılandığı için mevcut ulus devlet yapısının değişmesine bir takım milliyetçi reflekslerle karşı çıkmaktadır. Bugün Kürt nüfusu Türkiye, İran, Irak, Suriye (ve Ermenistan) topraklarında ve Avrupa ülkelerinde yaşamaktadır. Avrupa ülkelerindeki diaspora bir yana bırakılırsa, beş farklı ulus devletin topraklarında yaşayan Kürt nüfusun devletsizlik hâli ve her bir devletteki konumu sorunun farklı boyutlar kazanmasına yol açmıştır. Ancak yukarıda vurgulandığı gibi beş farklı ülkenin topraklarında yaşayan Kürtlerin sorununu salt devletsizlik sorununa indirgemek Kürt sorunu çözmeye yönelik çalışmalarda yanıltıcı olacaktır. Kürtlerin devletsizlik hali sorunun Kürtlerin bir bölümü açısından bir kısmını oluşturmakla beraber Kürt sorununun toplumsal, kültürel, ekonomik, siyasi ve uluslararası yönünü göz ardı etmemek gerekir. Bu açıdan Kürt sorunuyla ilgili üç yanı sıra dikkat çekmem gerekir. Birinci yanlış, Kürt sorununu güvenlik yaklaşımları endeksli devletçi bakış açısıyla bir terör sorununa indirgemek; ikincisi, sorunu bölgesel bir sorunmuş gibi göstererek Kürt kavramından arındırılmış siyasi olmayan sosyal ve ekonomik bir özneye indirgemek; sonuncusu da sorunu bir

devletsizlik hâli olarak anlayıp bir ulus devlet inşa etme hevesinden kaynaklanan bir sorunmuş gibi algılamaktır. Kuşkusuz bunların hepsinin sorunun bir parçası olduğu bir gerçektir. Ancak tekli yaklaşımlar sorunu azaltmak yerine sorunu daha da içinden çıkılmaz bir hâle dönüştürmektedir.

Kuşkusuz bu sorunun kimlik boyutunun yanı sıra bölgesel ve toplumsal azgelişmişlik, insan hakları, bölücülük ve terör gibi başka boyutları da vardır. Ama tüm bunlar bugün itibarıyla etnik Kürt milliyetçiliği ve devletin güvenlik endişelerinden kaynaklanan sorunlar demetinin birer parçasıdır. Zaten bu nedenle bu çok boyutlu sorun farklı biçimlerde adlandırılabilen, buna yeterince gerekçe de bulunulabilmektedir. Hâlbuki “Kürt sorunu” tüm bu boyutları kapsayan bir ifadedir. Çünkü sorunun siyasallaşma sürecine damgasını vuran etno-milliyetçilik bu boyutlardan beslenmektedir. Keyman’ın da belirttiği gibi, Kürt sorunu bu anlamda sosyolojik, tarihsel ve söylemsel düzeyde kurulmuş, çok boyutlu yapıya sahip kültürel hak ve özgürlüklerle etno-milliyetçiliğin iç içe geçtiği bir etnik kimlik sorununu ve siyasetini adlandırmaktadır (Keyman, 2005: 9). Kürt sorununun bugün Türkiye’nin karşı karşıya bulunduğu temel sorunların ilk sıralarında yer aldığı şüphesizdir. Bu sorun sadece Türkiye için değil Orta Doğu’da yer alan birçok devleti içine alan bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Ancak, güncel bir sorun olması, onun tarihî arka planını bize unutturmamalıdır. Nitekim Kürt sorununun tarihi, diğer bazı temel sorunlarımız gibi, aşağı yukarı Cumhuriyet’in kuruluş yıllarına kadar geri gitmektedir. Bunu göz ardı edersek meseleyi çözüme şansımız büyük ölçüde azalmış olur.

Türkiye’de eskiden beri bir Kürt sorunu olmasının nedeni, kuruluşundan birkaç yıl sonra Cumhuriyet’in ideolojik bir dönüşüm geçirerek, Millî Mücadele Dönemi’nde hâkim olan birleştirici bir yurtseverlikten etnik milliyetçiliğe geçmiş olması ve bunun bugün de inat ve ısrarla halâ sürdürülüyor olmasıdır. Bu milliyetçiliğin ana davası Türk kimliğine dayalı bir “ulus devlet” projesini gerçekleştirmek ve onu o hâliyle sonsuza kadar korumaktır. Dolayısıyla, kuruluş döneminde devletin temel işlevi, etnik yanı ağır basan bir "Türk ulusu" yaratmak üzere Türkiye’deki farklı kimlikleri dışlamak ve bütün bir toplumu mütecanis ve kaynaşık bir kitle hâline getirmeye çalışmak olmuştur (Erdoğan, 2007). Bu tek tipleştirici yaklaşım Cumhuriyet tarihi boyunca farklı kimliklerin Türk kimliği içerisinde eritmeye dönük politikalarla sorunların büyümesine ivme kazandırmıştır. Böyle bir politikanın sürdürülmesi başka kimliklerin ve özellikle Kürt kimliğinin devletin üniter yapısını bozucu bir unsur olarak algılanmasına ve tehdit olarak görülmesine yol açmıştır. 1946’dan itibaren çok partili kısmi demokratik siyasete geçilmesiyle birlikte Kürtler üzerindeki baskı azalmaya başlamıştır ama etnik Türklüğü merkeze almak suretiyle Kürt kimliğini yok sayma politikası, özünde aynı kalmıştır (Erdoğan, 2007). Türkiye toplumu, çok milletli bir imparatorluğun bakiyesi ve ulus devlet oluşumu sürecinin yukarıdan aşağıya dayatılarak inşa edildiği, iç gerilimlerini, çelişkilerini ve korkularını halen atamamış bir toplumdur. İmparatorluğun çözülüş sürecinde, topraklarının büyük bir bölümünü kaybeden ve sadece Anadolu gibi makul bir toprağı ulus devlet sınırları olarak kabul etmek durumunda kalan toplum, bölünme, parçalanma gibi bir korkuyu sürekli olarak yaşamak durumunda kalmıştır. Üstelik ulus devlet oluşumu süreci, Batılı toplumlara göre hem düşünsel hem de yapısal olarak oldukça kısa bir zamanda gerçekleşmek durumunda kaldığından ve toplumsal formasyonun özgüllüğü sonucu, Türkiye ulus devletinin inşasına farklı etnik unsurların azınlıkların ve kültürlerin aktif katılımı sağlanamadığından dolayı sürekli bir gerilim içinde olmuşlardır. Türkiye toplumunda, mezhepler arası gerilim, etnik çatışma, gayrimüslim azınlığı yok sayma ve bütün bunların üzerine, insanların birbirlerine karşı güvensizliği düşünüldüğünde, ulus devletinin oluşum sürecinin sancılarının hala taze olduğu görülür.

Ahmet Yıldız’a göre Osmanlı döneminde Kürt sorunundan söz edilemez, çünkü Osmanlı çok etnili bir imparatorluktu. Millet sistemi farklılıkların tezahürüne izin veren değil zorunlu kılan bir sistemdi. Milliyetçi ideoloji ve akımların Kürt aydınları arasında neşvünema bulmasıyla ortaya çıkan Kürt milliyetçi aydın hareketi açısından, imparatorluğun çözülme döneminde böyle bir sorunun ortaya çıktığı söylenebilir. Ancak bu sorun kültürel ve siyasal boyutuyla bir kimlik sorunu değil, ideolojik bir akım olarak tebellür etmiştir. İmparatorluğun “Kürtlerle” meskun bölgelerinde devletle çatışma alanları, Tanzimat’la birlikte ortaya çıkan merkezi müdahaleci devlet politikalarının doğurduğu hoşnutsuzlukla ilgilidir. Bu hoşnutsuzluğun süreç içinde Kürt milliyetçilik akımıyla eklemlenmesi Kürt sorununun nüvesini oluşturur. Cumhuriyet’in ulus inşa sürecinin temel hedefi; daraltılmış Misak-ı Millî sınırları içinde etnik ve dini açıdan homojen bir millet inşa etmektir. Bu inşa sürecinde etnik bir kimlik olarak Kürtlüğün resmî devlet söylemindeki kuruluşu, bunu bir millî güvenlik meselesi olarak tanımladı. Meseleyi bir millî güvenlik meselesi olarak vaz edenler açısından ise “Kürt sorunu” değil, devletine

başkaldıran “eşkıya” “sorunu,” etnik temelli bir kalkışma ve terör problemi vardır. Cumhuriyet dönemine hâkim olan anlayış, Kürt kimliğini gerilikle özdeşleştirmiş ve medenileştirici bir misyonla donanarak Batılılaştırılmış Türk kimliğini ilerlemenin sembolü olarak sunmuştur. Kürt kökenli sade insanların günlük hayatına dil, müzik ve kıyafet yasakları olarak doğrudan yansıyan, iskân politikalarıyla ve askeri operasyonlarla derinleşen bastırma politikaları, sonuçta “Kürt sorunu”nu çözmemiş, süreç içinde kronikleşmesine ve kendisini şiddete dayalı olarak ifade etmesine yol açmıştır (<https://www.yumpu.com/tr/document/read/36801371/tamama-sadak-yalsazuaanlar>).

Kürt sorunun bugün gelmiş olduğu problemleri seviyenin temelinde hiç kuşkusuz Türkiye ulus devlet inşaa sürecinin Batılı anlamda ortak bir konsensusa dayalı olmayıp tek bir ulusa dayalı farklı özneleri dışlayıcı tutumunun büyük bir etkisi vardır. Ahmet Davutoğlu kendisiyle yapılan bir söyleşide bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“...Öncelikle temel tespit yapmak lazım. 19. yüzyıl ideolojisi olan ulusçuluk Avrupa'da feodalite ile bölünmüş yapıları bir araya getirip ulus devletleri doğurdu. Bizde ise tarihten gelmiş organik yapıları dağıtarak geçici ve suni karşıtlıklar ve kimlikler ortaya çıkardı. Hepimizin bu ayrıştırıcı kültürle hesaplaşma zamanı geldi. Evet, bununla hesaplaşma zamanı gelmiştir. Herkesin toplumsal kültürel kimliği, dili başlı başına insanlık birikimi açısından değerlidir. Ama bu bölünme değil birleşme vasıtası olarak değerlendirmeli ortak aidiyet bilincini güçlendirecek şekilde yorumlanmalıdır. İki yüzyıl önce şehirlerimizde mahallelerimizde iç içe yaşayan Türkler, Ermeniler, Araplar, Rumlar, Arnavutlar ve daha birçok farklı etnik ve dini kimlik bugün bu organik yapıdan koparılmış durumda. Yeni kopuşlara izin vermememiz gerek (<https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1265>).

Çağdaş Türk Ulusunun ortaya çıkabilmesi için elbette, her ulus inşasında olduğu gibi, nüfusun homojenleşmesi gerekmektedir. Bu homojenleşme bir taraftan Müslüman olmayanların Anadolu topraklarından bertaraf edilmeleri (1915'te Ermeniler, 1923'de Rumlar) diğer taraftan Müslümanların arasındaki etnik ve dilsel farklılıkların silinmesi ya da en azından yok sayılmasıyla gerçekleştirilmeye çalışıldı. Kurucu ideolojiye göre devlet tek bir blok ulusun etrafında, aynı dil, aynı kültür, aynı toplumsal hafıza ve elbette aynı dinin üzerine inşa edilmeliydi (Ahmad, 2008: 46). Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin azınlıklara bakışı da aslında bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Bu bakış farklılığı “millet” kavramı üzerinden değerlendirildiğinde daha anlaşılır olmaktadır. Çünkü Osmanlı'da millet kavramı dinî bir referansa karşılık gelirken Cumhuriyet'in millet algılaması bu referanstan farklı olarak ırk temelinde üretilmeye çalışılmıştır. Osmanlı döneminde Batı'nın bir dil, ırk ve toprak varlığı olarak anladığı millet kavramını, Müslüman Doğu toplumlarının bilmemesi elbette düşünülemez. Ancak bu nosyon hiçbir zaman grup birliğinin temel dayanağı olarak görülmedi. Çünkü Osmanlı'da toplumların birlik temeli, ortak hanedan bağlılığı ile pekiştirilmiş bir iman kardeşliğinden ibaretti (Lewis, 2000, 56). Millet sisteminde dinî grupların görece bir özerkliği vardı. Bu gruplara ait bireyler, grupların dinî önderlerinin hukukî sultanı altındaydılar (Kymlicka, 2004: 106). Bundan dolayı Zizek'in de belirttiği gibi Osmanlı, çok farklı etnisite veya dinleri, bir arada, birini diğerine kırdırmadan veya birini diğerine tercih edip yok etmeden, razı ederek yönetebilme kabiliyetlerine sahip olabilmıştır (Aktay, 2003, 57-60). Osmanlı İmparatorluğu birçok etnik ve dinî grupları kendi oluşturduğu millet sistemi içerisinde barındırıyordu. Bu cemaatsi yapılar ulus-etnisite üzeri tanımlanmış bir kimliğin parçası olarak uzun bir dönem istikrar içinde yaşamışlardı. 19. Yüzyılda ulus devlet anlayışının getirdiği yeni egemenlik anlayışı millet isteminin elverişsiz hâle gelmesine ve dolayısıyla da imparatorlukların dağılmasına yol açtı (Karpas, 2001: 53-60). Bu doğrultuda kurulan Türk ulus devletinin ise iki amacı bulunuyordu: Toplumsal, etnik, dinsel farklılıkları olmayan bir toplum inşa (icat) etmek ve ulusal hukuki-bireysel aidiyeti öne çıkarıp, dinsel-etnik grupların toplamı olmayan bir ulus inşa etmek (Akgönül, 2008: 70). Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte millet kavramı, dinî özelliklerinden arındırılarak daha çok dil, kültür, ülkü birliği, ortak tarih gibi olgularla açıklanır olmuştur. Bununla yapılmak istenen ise, Kemalist ideolojinin milliyetçiliğini, İslam dininden ayrı bir değer sistemi olarak kurgulamaya çalışma gayretidir. Çünkü Kemalist ideolojide, devlet ile millet kavramları birbirinden farklı şeyler olmamakla birlikte özdeşler (Sevil, 1999, 113-114).

Bilindiği üzere Türkiye'de millet tanımının Misak-ı Milli sınırlarında kalan herkesin Türk olduğu varsayımına dayandırılmış ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu kavram ciddi ırksal yüklemelerle beraber kullanılmıştır. Ancak kavramın Lozan Mütarekesi'yle birlikte içine giren zorunlu unsurun İslamlık bağı olduğu, bu nedenle de Kürtlüğün bu kavramın muhtevasından dışlanmadığı söylenebilir. Böylelikle

Türkiye’de azınlıklar kapsamına “Müslüman oldukları için” Kürtler girmezken Türk olduğu hâlde başka bir dine mensup olan birçok unsur girebilmiştir (Özensel ve Bağlı, 2005: 44-45). Ancak Kürt sorununun Cumhuriyet’in kuruluşu aşamasında, bir takım emareleri olsa da, tam olarak belirginleştiğini söylemek zordur. Henüz o dönemde etnik kimlikler üzerinden bir ayrışma ya da farkındalık zihinlerde yerleşmemiştir. Dönemin birçok düşünürünün gözünde Türklük ile Kürtlük ayrı unsurlar olarak değerlendirilmemektedir. Hatta dönemin önemli ideologlarından olan ve önemli bir Türk Milliyetçisi olarak bilinen Ziya Gökalp Türklerle Kürtlerin yüzyıllardan bu yana kader birlikteliği içinde olduklarını vurgulamaktadır. Gökalp Anadolu coğrafyasında Milli Mücadele’den sonra Türk ve Kürt olmak üzere iki ana ırkın kaldığını ancak bunların birbirinden koparılmasının mümkün olmadığını belirtmektedir (Gökalp, 2009: 119-120). Ancak bu etle tırnak formülasyonu Cumhuriyet dönemi boyunca genelde kurucu özne olarak Türklük lehine, Kürtlerin aleyhine politikalarla Türk ulus devletinin dokusuna sinmiştir.

1920-1930 yılları Türk ulusunun inşası açısından son derece önemli bir dönemi oluşturmaktadır. Bu dönemde uygulanan “Türkleştirme politikaları” ve Kürtlerin direniş hareketleri, Kürt ulusal kimliğinin oluşmasında etkili olmuş, 1980 ve 1990’ların ayrılıkçı hareketlerini beslemiştir. Bu çerçevede, 1923’ten itibaren Türkiye’nin kurucu elitleri Kürtleri “öteki” olarak görmeye başlamışlardır. Aynı elitler Kürtlerin bahsi geçen aşiretçi ve geleneksel toplumsallaşmalarını Osmanlı dönemiyle bütün bağların koparılmasına bir engel olarak görmüşlerdir. İşin ilginç tarafı Kemalistler hem aşiret sisteminden faydalanmış, hem de bu sistemi zamanı geçmiş bulmuşlardır. Gelenekselci olan her şey Cumhuriyet’e karşı kabul edilmiştir (Şahin, 2006: 125). Cumhuriyetle birlikte, Osmanlı Devleti’nden farklı yeni kurulan devletin birbirinin devamı olmadığını vurgulayacak bir ulus kimliği oluşturulmaya çalışılmıştır. Özellikle etnisite ve dil açısından tekil bir karakterde kurgulanan yeni sistemde, tarihten gelen çok kültürlü miras toptan reddedilme yoluna gidilmiştir. Osmanlı etnik, din, dil yapısı bakımından farklılıkların bir arada yaşadığı bir devlet iken yeni ideoloji ile pragmatik ve konjonktürel nedenlerle tek millet kimliği öne çıkarılmıştır. Hatta bu tür bir zihni yapının gereği olarak toplumda kökleşmiş bir biçimde yer alan birçok grup çeşitli mağduriyetler yaşamıştır (Neyzi, 2004: 8-9). Kürtler bu mağduriyette hem nüfusunun büyüklüğüyle de bağlantılı olarak bu kimlik politikalarından ne çok zarar görmüş bir etnik grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Cumhuriyetle birlikte oluşturulan Türk vurgusunun ön plana çıktığı yeni kimliğin bir yandan kapsayıcı öte yandan da dışlayıcı bir özelliği bulunduğu ileri sürülebilir. Bu kimlik Türk vatandaşlarının laik, seküler değerleri ve ilkeleri benimsemesi yönüyle (etnik vb. farklılıklar önemsizleştiği için) kapsayıcı; tekil bir dil, din ve etnisite ile oluşturulması yönüyle de dışlayıcı bir nitelik göstermektedir (Neyzi, 2004: 23). Her ne kadar söz konusu dönemin söylemleri Türklüğe fazla vurgu yapan kimlik inşasının ayrıştırıcı olmaktan ziyade kapsayıcı ve birleştirici olduğuna vurgu yapsa da sonraki süreçte uygulanan bazı politikalar ve manipülasyonlar, inşa edilen yeni kimliğin toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde anlamlandırılmadığını göstermiştir. Türkiye Cumhuriyeti 1923 yılında Mustafa Kemal’in liderliğindeki ordu-egemen bir bürokrat sınıf tarafından kurulduğunda amaç, tüm yurttaşların eşit haklardan faydalandığı yurttaşlık temelli bir ulus yaratmaktır. Ulusun yurttaşlık etrafında kavramlaştırılması teoride sorun teşkil etmezken, pratikte Türk milliyetçiliği aşamalı olarak belirgin bir etnik meyil almaya başlayınca sorun ortaya çıktı (Tocci, 2001: 1-2). Bu da en başta Kürtler olmak üzere tanınmamış tüm azınlıkların kimliklerinden feragat ettikleri sürece eşit haklara sahip olması demektir. Kürtlerin kendi kimliklerinden ödün vermesi Türk ulus devletinin homojen bir ulus inşası için gerekli bir politikaydı fakat bu politikaya karşı Kürtlerin kimlik talebiyle Türkiye Cumhuriyeti’ne yönelik çeşitli isyanları Türkiye Cumhuriyeti’nin yönetici elitleri tarafından Türk ulus devletine yönelik bir tehdit olarak görülmüş ve şiddetli bir biçimde bastırılmıştır.

Türkiye’de Kürt kelimesinin hukuki olmasa da sosyal ve siyasi meşruiyet edinerek serbestçe kullanılabilmesi 80’li yılların ortalarında gerçekleşmiştir. Şüphesiz bu durumda ayrılıkçı Kürdistan İşçi Partisi (PKK)’nin silahlı propagandasının etkili olduğunu söyleyebiliriz (Yıldız, 2010: 176). Dünyadaki devletsiz etnik grupların en önemlilerinden olan Kürtlerin talepleri toplumsal zeminden kimliksel zemine kaydıkça, bu talepler Kürtlerin özerkliğe hakkı olduğunu düşünen bir kamuoyu yaratmaya başlamıştır. Bu durum Türkiye’deki bireysel aidiyetçi ideolojiyi her geçen gün daha da zora sokmuş, özellikle 1980 sonrasında Türk rejiminin sert tepkisi, hareketi daha da radikalleştirmiştir. Kürtlük bilincinin pekişmesiyle birlikte, PKK’nın şiddet eylemleri de Kürt toplumunda bir meşruiyet zemini bulmuştur. Bu şiddet sarmalından kurtulmak ve sorunu çözmek için 1984’den beri birçok siyasi parti irade başlatmış olsa bile sürekliliği ve kapsamı sınırlı kalmıştır.

Kürt meselesinin çözümü konusunda irade ortaya koyan son parti Adalet ve Kalkınma Partisi'dir. Başbakan Erdoğan'ın "Demokratik Açılım/Milli Birlik Projesi" ismini verdiği bu süreç aslında 12 Ağustos 2005 Diyarbakır konuşmasıyla başlamıştır. AK Parti, sorunun çözümünü "demokrasinin derinleştirilmesi, ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi ve kültürel hakların tanınması" olarak, birbiriyle bağlantılı üç başlık altında dile getirmektedir. Bunların hiçbirinin yekdiğerini öncellemediğini ve eşzamanlı olarak dile getirilmesi gerektiğini, sorunun salt bir asayiş ve güvenlik sorunu veya salt bir güvenlik sorunu olarak tarif edilemeyeceğini düşünmektedir. AK Parti, Kürt sorununa yaklaşımında üç kırmızı çizgisinin olduğunu belirtirken bunları "etnik milliyetçilik", "bölgesel milliyetçilik" ve "dinsel milliyetçilik" olarak tarif etmiştir. Özellikle Başbakan Erdoğan'ın 2005 Diyarbakır konuşmasının Kürt sorununda tarihi bir dönemece karşılık geldiğinin altını çizmek gerekmektedir. AK Parti, Kürt sorununa parti programında yer veren ilk sağ partidir. Parti programında terörle mücadelenin devam etmesi gerektiği belirtilmiş; ancak şiddeti normalleştiren tüm sosyal ve siyasi sorunların demokratik bir zeminde çözülmesi gerektiğinin altı çizilmiştir (Yayman, 2011: 18). AK Parti'nin muhafazakâr-demokrat kimliği çerçevesinde; toplumun 'millet' olma vasfını sağlayan temel değerleri koruyan, bununla birlikte özgürlükçü yaklaşımları da geliştirmeyi esas edinen anlayışı Kürt Sorununa yaklaşımında da belirleyici olmuştur. Nitekim parti programında temel hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi, hukukun üstünlüğünün tam olarak hayata geçirilmesi, demokratikleşme ve sivil toplumun güçlendirilmesine ilişkin çok önemli hususlar kayıt altına alınmıştır.

Uzun yıllar ülkemiz için kanayan bir yara olarak devam eden Kürt sorunu için başa gelen hiçbir siyasi parti ya da hükümet bu sorunu çözecek ciddi adımlar atamamıştır. Son dönemlerdeki karşılıklı diyalogların artması, darbe dönemlerinden ziyade artık korku ve çekincenin olmadığı uygulamaların getirilmesi ve bu sorunun çözümü açısından anayasal bir düzenleme yapılması gerekliliğini açıkça ortaya çıkarmıştır. Hükümetlerin izledikleri ve devletinde bu yönlü açılımları uluslararası alanda etkili politikaların izlenmesinde başat rol oynamıştır. AK Parti yıllardır çözülemeyen sorunların çözümü için ve özellikle Kürt sorunu için başlatmış olduğu demokratikleşme süreci Türkiye ulus devletinin değişimini sağlayacak önemli bir fırsat olarak görmek gerekir. Ancak bunun kolay olmadığı geleneksel milliyetçi reflekslerle ve ulus devlet yapısının değişmesine direnen sol ve ulusalcı kesimlerin yaptığı eleştirilerle zor olmasına rağmen mümkün gözükmektedir. Önemli olan tüm siyasi partilerin Kürt sorununda millî bir sözleşme çerçevesinde bir politika geliştirmelerine imkân sağlayacak bir zeminin oluşturulması gerekmektedir. Bu bağlamda Türkiye yeni bir birey-devlet ilişkisi tanımlı yapmaktan çekinmeden, yeni bir "millî sözleşme" adımı atarak ve Kürt hareketinin ürkütücü taleplerinden korkmadan, devletin parçalanma ve istikrarsızlaşmasına imkân vermeyerek adımlarını bu yönde atmak durumundadır. Öteki olarak gördüğümüz Kürtlerin ve Kürt sorununun aşılması uluslararası gelişmelerin emrivakilerine bırakılmadan cesaretle adımların atılmasına bağlıdır.

Ortadoğu'nun güncel temel sorunlarının altında ulus devletlerin kurgulanması yattığı gibi, Kürt sorunu da esas olarak bu kurgulamadan kaynaklanmaktadır. Ortadoğu'nun tüm ulus-devletlerinin inşasındaki mantık, var olan toplumsal sorunları çözmeye değil, sorunları daha da çoğaltarak bu ulus devletlerin rejimlerini daimi olarak ayakta tutmaya dayanır. Orta Doğu'da ulus devlet halka ve halklara rağmen ulus devlettir. Günümüzde Orta Doğu'da var olan ulus devletler küresel sermayenin önünde bir engel olarak görüldüğü için daha mikro ulusçulara ve mikro ulus devletlere Kürtler nezdinde Kürt ulusçuluğu kışkırtılarak bölünüp yönetilebilir hale getirilmek istenmektedir. Bugün de geçmişte nasıl imparatorluklar ulus devletlere parçalandıysa benzer bir şekilde Orta Doğu haritasını işlerine gelecek biçimde yeniden çizmek istiyorlar. Bugün gelinen noktada Kürt sorununun çözümü ulus devlet kurgusunun doğru tanımlanması ve revizyonuyla mümkündür. Ulus devletin herhangi bir etnik grupla özdeş olmaktan çıkarılması, etno-kültürel özgünlükle ulus devlet formu arasında bir kaçınılmazlık ilişkisi bulunmadığının görülmesi ve ulus devlet anlayışının buna göre revize edilmesi, kısacası öncelikle zihniyet düzeyinde bir dönüşüme ihtiyaç bulunmaktadır. Subaşı'ya göre (2008: 18) bu kısır döngüden çıkış, ancak içerden konuşmakla, içeriden konuşup karşı çıkmakla mümkün görülmektedir. Bu da ancak içleri giderek boşalan, aynı zamanda her şeyi anlattığı varsayılan ve kutuplaşan soyutlamaların mümkün olduğu kadar altına inmekle, orada insani pratikleri, çok boyutluluğu bulmakla mümkün olabilir. Kutuplaştırıcı siyaset paradigması herkesi kuşatan bir devlet söylemi ile birlikte terkedildiğinde Kürt sorunundan siyasi, ekonomik ve kültürel birçok sorunun üstesinden rahatlıkla gelinebilecektir. Türkiye ulus devletinin bu yeni paradigmaya göstereceği uyum onun gelecekte de varlığını koruyan bir süreci içerisinde barındıracaktır.

3. SONUÇ

Cumhuriyetle birlikte günümüze kadar Türk ulus devletinin ana teması bütün dini ve etnik grupları hatta kültürel farklılıkları çağdaş, laik ve kurucu bir özne olarak Türklük potası içinde eriterek yok saymak olmuştur. Devlet, Kürtlerin taleplerini ulus devlet mantığına aykırı bulduğu için reddetti, bu talepleri şiddet uygulamaları ve ırkçı baskılarla geri çevirdi. Ancak son yıllarda yaşanan hem iç hem de küresel ölçekte karşı karşıya kaldığımız çeşitli de facto durumlar Kürt sorunu konusunda daha cesur adımlar atılmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca Kürt sorununun çözümünde en önemli noktalardan biri de Kürt siyasilerinin ve aydınlarının şiddet dilinden uzaklaşarak barış dilini benimsemesi, demokrasi ve hukuk sınırlarının Kürtlerin meşru taleplerini gerçekleştirmede yeterli olacağına olan vurguları, çözüme katkı sunabilecek en önemli faktör olarak belirtilebilir.

Ortadoğu'da yaşanan sorunlarının altında ulus devletlerin kurgulanırken tek biçimli şekillenen yapısı olduğu gibi Kürt sorunu da esas olarak bu yapıdan kaynaklanmaktadır. I. Dünya Savaşı'nda kurgulanan Ortadoğu siyasi haritası, en az yüzyıl sürecek sorunlar oluşsun diye çizildi. Ortadoğu'nun tüm ulus devletlerinin inşasındaki mantık, var olan toplumsal sorunları çözmeye değil, sorunları daha da çoğaltarak bu ulus devletleri daimi iç ve dış savaş rejimleri halinde tutmaya dayanır. Türkiye'de ulus devlet halka ve halklara rağmen ulus devlettir günümüzde Orta Doğu'da var olan ulus devletler küresel sermayenin önünde bir engel olarak görüldüğü için daha mikro ulusçulara ve mikro ulus devletlere bölerek yönetilebilir hale getirilmek istenmektedir. Geçen yüzyılın başında ulusal sınırlarla onlarca devlete bölünen Ortadoğu halkları, yalnız mezhepsel değil, etnik farklılıklar da kullanılarak çok daha derin ve tehlikeli bir şekilde bölünüp karşı karşıya getirilmektedir. Bugün gelinen noktada Orta Doğu'da Kürtler üzerinden Irak'ta olduğu gibi Suriye'de ve Türkiye'de yapılmak istenen de mikro ulus devletlere indirgemek suretiyle kolay yönetilebilir bir yapı arzu edilmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin bölgede izleyeceği politikalar önem kazanmaktadır. Şüphesiz orta doğunun hızlı bir değişim içerisinde olduğu bu dönemde Türkiye Orta Doğu'daki değişim ihtiyacını doğru okuyup bu yönde ekonomik, toplumsal ve siyasi yaklaşımlar geliştirmelidir. Bölgedeki diğer ülkeleri de ilgilendirmesi hem ekonomik hem sosyal hem siyasal hem de terör bakımından etkileri olması dolayısıyla Kürt sorunu da bu değişimden nasibini almak durumundadır.

Kürt sorununun çözümü ulus devlet kurgusunun doğru tanımlanması ve revizyonuyla mümkündür. Ulus devletin herhangi bir etnik grupla özdeş olmaktan çıkarılması, etno-kültürel özgünlükle ulus devlet formu arasında bir kaçınılmazlık ilişkisi bulunmadığının görülmesi ve ulus devlet anlayışının buna göre revize edilmesi, kısacası öncelikle zihniyet düzeyinde bir dönüşüme ihtiyaç bulunmaktadır. Subaşı'ya göre (2008: 18) bu kısır döngüden çıkış, ancak içerden konuşmakla, içeriden konuşup karşı çıkmakla mümkün görülmektedir. Bu da ancak içleri giderek boşalan, aynı zamanda her şeyi anlattığı varsayılan ve kutuplaşan soyutlamaların mümkün olduğu kadar altına inmekle, orada insani pratikleri, çok boyutluluğu bulmakla mümkün olabilir. Kutuplaştırıcı siyaset paradigması herkesi kuşatan bir devlet söylemi ile birlikte terkedildiğinde Kürt sorununda siyasi, ekonomik ve kültürel birçok sorunun üstesinden rahatlıkla gelinebilecektir. Türkiye ulus devletinin bu yeni paradigmaya göstereceği uyum onun gelecekte de varlığını koruyan bir süreci içerisinde barındıracaktır.

KAYNAKÇA

- AHMAD, F. (2008). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. 7. Basım, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- AKGÖNÜL, S. (2008). *Türkiye Rumları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- AKTAY, Y. (2003). Küreselleşme ve Çok Kültürlülük. *Tezkire*, 35, 54-82.
- ALPKAYA, F. (2012). "Kürt Sorunu", *1920'den günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim*. Editörler: Faruk Alpkaya, Bülent Duru, s. 99-101, Ankara: Phoenix Yayınları.
- ERDOĞAN, M. (2007). "Türkiye'nin Kürt sorunu", sayı, 98, <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=838>, Erişim: 20.05.2015.
- GÖKALP, Z. (2009). *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- KARPAT, K. H. (2001). *Orta Doğu'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*. Çev. Recep Boztemur, Ankara: İmge Yayınları.

- KEYMAN, E. F. (2005). Etnik Çatışmayı Önlemek. *Radikal* 2, 11 Eylül, s. 9.
- KÖKER, L. (2000). *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- KYMLICKA, W. (2004). *Multicultural Citizenship, A liberal Theory of Minority Rights*. New York: Oxford University Press.
- LEWIS, B. (2000). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. çev. Metin Kıratlı, 8. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- NEYZİ, L. (2004). "Ben Kimim?" *Türkiye'de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik*. çev. Hande Özkan, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÖZENSEL, E. & BAĞLI, M. (2005). *Çok Kültürlü Vatandaşlık/Kanadalı Türklerin Aidiyet Çabaları ve Değer Yapıları*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- SEVİL, M. (1999). *Türkiye'de Modernleşme ve Modernleştiriciler*. Ankara: Vadi Yayınları.
- SUBAŞI, N. (2008). Kürt Sorunu Üzerine: Anlamak İçin Yeni Bir Dil Kurmak. *Birikim Dergisi*, 232-233, 63-170.
- ŞAHİN, K. (2006). *Türkiye'de Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus Devlete Bakış*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- TOCCI, N. (2001). *21st Century Kemalism: Redefining Turkey-EU relations in the Post-Helsinki Era* CEPS Working Document 170, CEPS, Brussels, <http://aei.pitt.edu/1836/1/WD170.PDF>, Erişim: 02.04.2016.
- YAYMAN, H. Şark Meselesinden Demokratik Açılıma, Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası. *SETA*, Ankara, 2011, http://file.setav.org/Files/Pdf/20130130121531_setaturkiyenin_kurt_sorunu_hafizasi.pdf, Erişim: 02.04.2016.
- YAYMAN, H. (2011). *Şark Meselesinden Demokratik Açılıma, Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası*. Ankara: SETA.
- YILDIZ, A. (2010). *Ulus Devletin Bunahımı*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- URL1 <https://www.yumpu.com/tr/document/read/36801371/tamama-sadak-yalsazuaanlar>
Erişim: 18.06.2020
- URL 2 <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1265>. Erişim: 18.06.2020